УДК 351.71:338.242
JEL E61, H54, O38, R58
ORCID: 0000-0002-3071-7622
DOI https://doi.org/10.17721/tppe.2023.47.20

Уманців В.
здобувач ступеня доктора
філософії за спеціальністю 051
«Економіка» Національного
транспортного університету
вул. М. Омеляновича-
Павленка,1, м. Київ, 02156, Україна
E-mail: vladonuman@gmail.com

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В ЕКОНОМІЦІ

У статті розглянуто підходи зарубіжних та українських вчених до визначення змісту державно-приватного партнерства. Виділено основні напрями впливу державно-приватного партнерства на розвиток національної економіки. Обґрунтовано роль держави у забезпеченні надійного функціонування об'єктів інфраструктури. Розкрито напрями використання форм державно-приватного партнерства у зарубіжних країнах. Обґрунтовано, що в умовах значних обмежень якраз державі належить провідна роль у відновленні національної економіки.

Встановлено, що державно-приватне партнерство є однією з основних форм соціально-економічної співпраці у форматі взаємодії держави та приватного капіталу, що наближає Україну до міжнародних стандартів, сприяє формуванню соціальної орієнтації економіки та відповідального врядування у контексті забезпечення сталого розвитку країни. Систематизовано зарубіжний досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства. На основі вивчення зарубіжного досвіду визначено невикористаний потенціал державно-приватного партнерства в Україні.

Визначено основні потенційні причини невдалої реалізації проектів, побудованих на засадах державно-приватного партнерства. Окреслено прояви проблемних аспектів взаємодії держави та приватного капіталу. Встановлено, що під час розгляду проектів урядовим інституціям потрібно здійснювати аналіз потенційних заходів, покликаних сприяти найбільш ефективному досягненню визначених цілей у процесі реалізації державно-приватного партнерства. З'ясовано, що реалізація багатьох програм може здійснюватися тільки за умови об'єднання зусиль державних інституцій з потенціалом та можливостями суб'єктів приватного капіталу. Запропоновано напрями активізації розвитку державно-приватного партнерства.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, держава, суб'єкти приватного капіталу, проекти, зарубіжний досвід.

Постановка проблеми. Одними з найважливіших причин, які обумовлюють необхідність застосування державно-приватного партнерства, є незбалансованість суспільних завдань та ресурсів держави. Водночас досвід розвинених країн світу

засвідчує, що використання державно-приватного партнерства спроможне сприяти отриманню економічного ефекту, пов'язаного з можливостями підвищення макроекономічної ефективності, зростання рівня обслуговування споживачів, активізацією залучення інвестицій, раціональним використанням бюджетних ресурсів, доступом до інноваційних технологій тощо.

Державно-приватне партнерство надає можливість реалізовувати масштабні інвестиційні проекти, обумовлюючи високий рівень якості послуг та забезпечення суспільними благами. Таке партнерство забезпечує більш високий рівень гарантій і можливості прогнозування, ніж у звичайних проектах. Важливою особливістю є також те, що інфраструктура, котра формується у рамках цих проектів, здебільшого відзначається високим рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Державно-приватне партнерство є однією з дієвих форм співпраці між державним та приватним сектором у різних сферах економічної діяльності. Саме така співпраця дає змогу її учасникам отримувати позитивні результати від об'єднання фінансових ресурсів, технологій та управлінських знань з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці аналізу широкого спектру проблем становлення і розвитку державно-приватного партнерства присвячена ціла низка публікацій. Автори розглядають причини низької ефективності державно-приватного партнерства в Україні. Однак, як правило, такі проблеми вбачаються у недостатньому рівні правового регулювання сфери державно-приватного партнерства. Дослідники доходять висновку, що для вдосконалення інституційно-правового забезпечення підготовки й реалізації проектів державно-приватного партнерства необхідним є чітке визначення та регламентація повноважень органів влади, які залучаються на всіх етапах підготовки та реалізації таких проектів та на всіх рівнях з метою усунення проявів дублювання функцій [1; 2; 3].

У статті науковців з Фінляндії та Швеції увага зосереджується на визначенні перспектив спільного створення цінності у проектах міського розвитку, що реалізуються коаліціями державних і приватних учасників. Створення такої цінності, на думку авторів, вимагає співпраці між муніципальними суб'єктами та приватними компаніями, особливо на початковому етапі реалізації проекту [4].

Дж. Мартенс звертає увагу на те, що протягом останніх десятиліть поєднання неоліберальної ідеології, корпоративного лобізму та сприятливої для бізнесу фіскальної політики призвело до значного послаблення державного сектору та його спроможності виконувати свої зобов'язання. Вчений наголошує на тому, що державно-приватне партнерство пов'язане з непропорційними ризиками та витратами для державного сектору, що може посилити нерівність й зменшити рівний доступ до основних послуг [5].

Н. Бутенко та Е. Робінс аналізують досвід портів Колумбії, Мексики, Бразилії, Китаю, Франції та ряду інших країн, які функціонують на засадах державно-приватного партнерства. Вчені окреслюють перспективи застосування такого досвіду в Україні [6].

Вчені з університету Монаш (Австралія) вказують на те, що чимало дослідницьких джерел щодо державно-приватного партнерства у сфері інфраструктури завищують механістичні вимоги до проектів, натомість неповною мірою враховують соціальну динаміку, що перебуває в основі їх впровадження. Автори доводять, що інституційне підприємництво виходить за межі агентських повноважень кількох підприємців і передбачає спільні *дії* суб'єктів, які працюють у багатьох сферах [7].

Звертають увагу на те, що актуальним аспектом повоєнного відновлення України може стати реалізація значних інфраструктурних проектів українські науковці О. Никифорук, О. Стасюк та Н. Федяй. Вчені обґрунтовують думку про те, що вдала реалізація таких проектів спроможна на основі соціально-економічних мультиплікативних ефектів здійснити вплив на динаміку макроекономічних показників країни [8].

Невирішені частини проблеми. За сучасних умов потребує детального аналізу проблематика перспектив використання світового досвіду державно-приватного партнерства у контексті його застосування в Україні у сучасних умовах її розвитку.

Метою статті є розкриття новітніх тенденцій розвитку державно-приватного партнерства.

Матеріали і методи. Концептуально-методологічну основу дослідження сформували наукові праці зарубіжних та українських вчених з питань державно-приватного партнерства. У статті застосовано комплекс методів та підходів, що уможливили реалізацію методологічної та теоретико-концептуальної цілісності дослідження, серед яких методи аналізу, синтезу, діалектичний метод, порівняння, інституційний підхід, метод узагальнень, метод єдності історичного та логічного підходів.

Результати дослідження. Багатоманітність видів державно-приватного партнерства та широка палітра завдань, що можуть виконуватися на основі його використання, перетворює цей вид партнерства на актуальний інструмент досягнення найважливіших цілей на всіх рівнях (рис. 1). Зростає також і число країн, в яких активно застосовується державно-приватне партнерство. Водночас в Україні його потенціал використовується далеко не повною мірою, свідченням чого залишається незначна кількість реалізованих проектів на основі моделі взаємодії держави і приватного капіталу. Це посилює важливість й актуальність пошуку шляхів активізації державно-приватного партнерства в Україні.

Державно-приватне партнерство є організаційною формою інституціоналізації альянсу держави й приватного капіталу, який створюється для реалізації економічних, соціальних, виробничих та інших значущих у суспільному вимірі проектів. У світовій практиці основними визначальними рисами державно-приватного партнерства є, зокрема, такі, як довгостроковий характер угоди між державою та суб'єктами приватного капіталу, розповсюдження партнерства на сфери проектування, будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів державної інфраструктури приватним суб'єктом, тривалість виплат приватному суб'єктові за користування певними об'єктами протягом усього терміну дії договору про державно-приватне партнерство, закріплення права власності на об'єкт за державою (або його

повернення у державну власність після завершення терміну дії договору про державно-приватне партнерство) [9; 10]. У межах державно-приватного партнерства держава може взяти на себе зобов'язання щодо надання надійної та своєчасної інформації про загрози й ризики для багатьох об'єктів. Натомість суб'єкти приватного капіталу спроможні інформувати державні інституції про суттєві зміни на об'єктах, їх поточний стан безпеки, потенційні вразливі місця та заходи, спрямовані на зниження рівня ризиків.

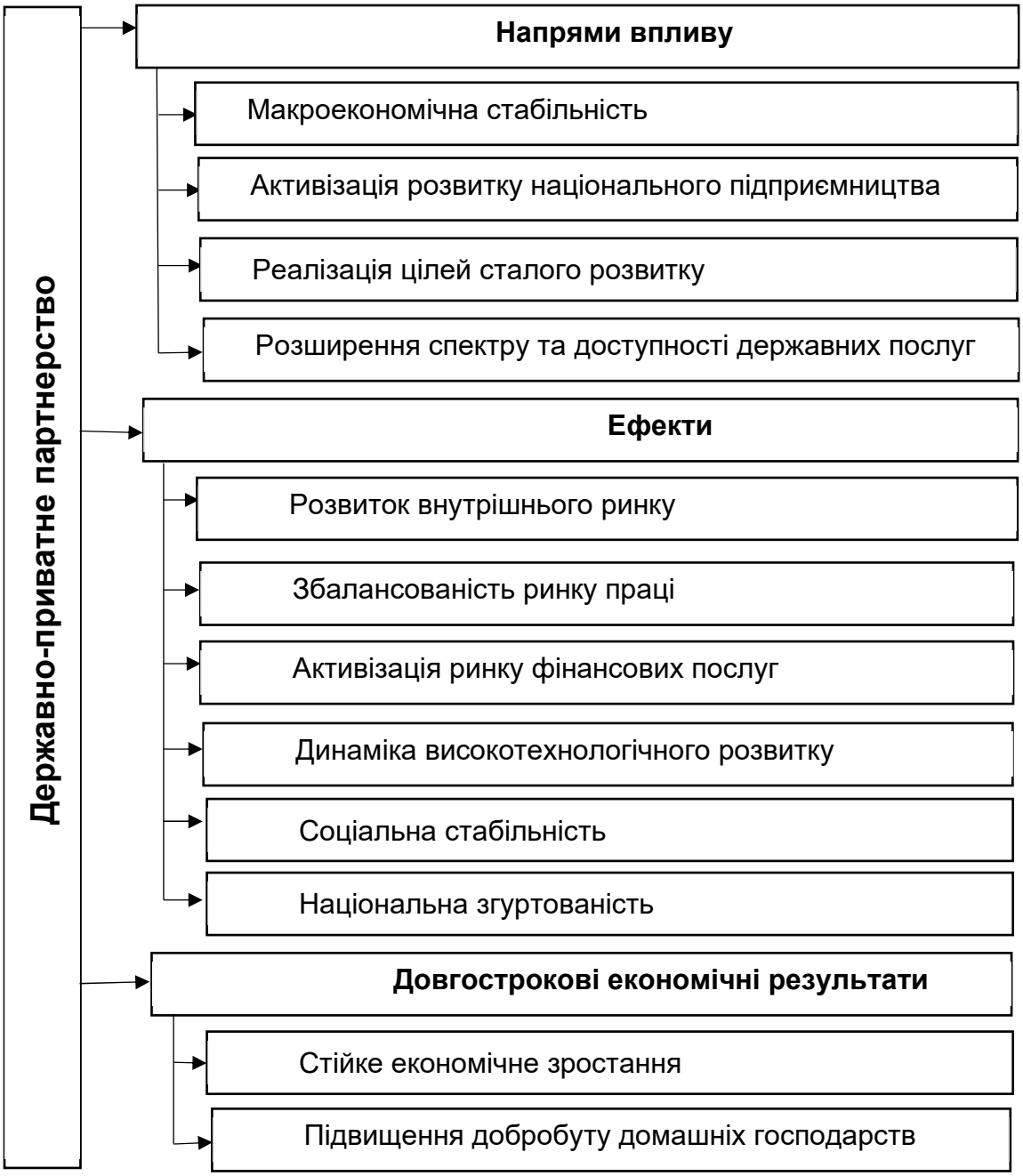

Рис. 1. Напрями впливу державно-приватного партнерства на розвиток національної економіки

Складено автором на основі власних досліджень та узагальнень

Залучення державою суб'єктів приватного підприємництва є однією з основних тенденцій світового розвитку. При цьому таке партнерство відбувається у найрізноманітніших формах – від контрактів на управління наявними об'єктами до передавання приватним компаніям повного циклу спорудження та експлуатації нового об'єкта [10; 11; 12].

Доволі поширеним у світовій практиці є використання різноманітних моделей державно-приватного партнерства. Такий вектор розвитку можна пояснити активними розвитком у світі партнерської співпраці між державою та приватним капіталом. Широке різноманіття визначається національними особливостями та характерними рисами інституційної побудови економіки кожної країни, різними потребами суб'єктів такої взаємодії у вимірі певного проекту, а також цілями, на досягнення яких спрямовують зусилля учасники державно-приватного партнерства. **Державно-приватне партнерство давно є основою технологічного розвитку розвинених країн світу (таблиця 1)**.

Таблиця 1

Використання форм державно-приватного партнерства у зарубіжних країнах

Проекти	Країни
Будівництво швидкісних автомобільних і залізничних доріг, метрополітену, аеропортів	Франція, Австрія, Португалія, Туреччина, Греція
Будівництво автомобільних доріг, шкіл і лікарень	Великобританія, Іспанія, Фінляндія, Канада
Спорудження нових і реконструкція зношених міських транспортних систем та об'єктів житлово-комунального господарства	Австралія, Нідерланди, Ірландія
Сфера залізничного транспорту	Великобританія, Нідерланди, Данія, Швеція
Будівництво, експлуатація та управління іригаційними проектами	Бразилія, Індія, Перу, Марокко, Йорданія
Будівництво й експлуатація зернових терміналів у морських портах	Філіппіни
Переробка відходів сільського господарства	Бразилія, Молдова, Словенія
Проекти з підвищення якості освіти та охорони здоров'я	США, Канада

Складено автором на основі: [3; 4; 5]

Навіть за умови існування зацікавленості суб'єктів у партнерстві, його реалізація може гальмуватися у зв'язку з проблемами, пов'язаними з розбалансованістю очікувань суб'єктів щодо його результатів. Так, зокрема, з боку державних інституцій, які зосереджують загальну відповідальність за реалізацію проектів, зацікавленість полягатиме у прагненні залучити ресурси приватного капіталу до фінансування певних заходів, спільному використанні ресурсів, одержанні доступу до певної інформації щодо вразливості об'єктів. Необхідно зазначити, що у розвинених країнах світу для реалізації проектів державно-приватного партнерства використовуються найрізноманітніші інструменти, серед яких важливе місце належить координаційним радам та платформам, що покликані забезпечувати контакти, обмін інформацією, координацію позицій між партнерами на постійних засадах. Водночас слід звернути увагу й на проблемні аспекти взаємодії держави та приватного капіталу, які у систематизованому вигляді наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Проблемні аспекти взаємодії держави та приватного капіталу

Проблемні аспекти взаємодії держави та приватного капіталу	**Прояви проблемних аспектів взаємодії держави та приватного капіталу**
Корупція у сфері державно-приватного партнерства	Недостатньо скоординований рівень інституційного регулювання у сфері державно-приватного партнерства, застарілість законодавства
Змова між суб'єктами державно-приватного партнерства	Прагнення отримати доходи, що поєднується з небажанням упроваджувати новітні норми законодавства у контексті сучасних вимог
Проблематика доступу до публічних закупівель	Отримання економічної вигоди, неспівставність інтересів державно-приватного партнерства з прагненням до отримання економічної ренти
Неповне дотримання державного нейтралітету у сфері підприємницької діяльності	Відсутність належного контролю за дотриманням правил і норм здійснення підприємницької діяльності, що може призвести до негативних наслідків
Недостатній рівень активності інститутів громадянського суспільства у розв'язанні суспільних проблем	Недостатній рівень активності громадянського суспільства впливає на вирішення найважливіших проблем соціально-економічного розвитку
Відсутність належного зв'язку між рентабельністю суб'єктів підприємницької діяльності та доходами держави	Відсутність належних можливостей для підприємницької діяльності, що не сприяє зростанню надходжень до державного та місцевих бюджетів

Складено автором на основі: [3; 4; 5]

Для приватного капіталу державно-приватне партнерство може бути привабливим у контексті спрямування державної політики на захист об'єктів інфраструктури на основі розроблення та реалізації проектів, участь у діалозі з державними органами у консультативних органах, на різноманітних форумах і платформах, отриманні податкових преференцій для інвестування у заходи з безпеки об'єктів, віднесених до національної інфраструктури, своєчасному отриманні від державних інституцій надійної інформації про загрози та ризики, а також у методологічній підтримці з боку держави. Так, наприклад, за експертними оцінками, реалізація проектів у сфері водопостачання та водовідведення на засадах державно-приватного партнерства у США та Канаді сприяла скороченню витрат на 10-40 %, у в Ірландії – на 25-30 %. У сфері транспорту зниження рівня операційних витрат становило 10-17 %. У Великій Британії у різних сферах економічної діяльності зазначена економія становила близько 17 % [4; 9].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку про те, що частина функцій держави щодо реалізації суспільних потреб та надання певних послуг може бути забезпечена приватним капіталом. Довгострокові проекти можуть реалізовуватися на основі поєднання можливостей держави та суб'єктів приватного

підприємництва, що дасть змогу вирішувати питання сталого розвитку економіки та сприятиме підвищенню доходів домашніх господарств. При цьому задоволення цілої низки потреб сприятиме формуванню та підтриманню активних соціальних зв'язків у суспільстві.

Перспективи подальших досліджень. Предметом подальших системних наукових досліджень може стати визначення підходів до обґрунтування напрямів розбудови механізму впливу державно-приватного партнерства для підвищення національної стійкості в умовах загострення глобальних суперечностей. Недостатній рівень активності у використанні потенціалу співпраці держави та приватного капіталу призводить до втрат у суспільному добробуті й не сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних компаній.

Література

1. Дутко Н. Г. Державно-приватне партнерство: перспективи розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С. 109-114. doi.10.32702/2306-6814.2020.4.109
2. Косович Б. Державно-приватне партнерство як один з важливих інструментів забезпечення цілей сталого розвитку. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 4. С. 51-59. doi.org/10.35774/econa2020.04.051
3. Бондар Н. М. Розвиток транспортної інфраструктури України на засадах державно-приватного партнерства: монографія. Київ: НТУ, 2014. 336 с.
4. Toukola S., Ahola T., Ståhle M., Hällström A. The co-creation of value by public and private actors in the front end of urban development projects. International Journal of Project Management. 2023. Vol. 41. Iss. 8. 102542. doi.org/10.1016/j.ijproman.2023.102542
5. Martens J. The Role of Public and Private Actors and Means in Implementing the SDGs: Reclaiming the Public Policy Space for Sustainable Development and Human Rights. Interdisciplinary Studies in Human Rights. 2020. Vol. 5, P. 207-220. doi.org/10.1007/978-3-030-30469-0_12
6. Butenko N., Robins E. International Public Private Partnerships Experiences in Ports and Their Relation to Ukraine. Theoretical and Applied Issues of Economics. 2021. Jor. 43. P. 247-256. doi.org/10.17721/tppe.2021.43.24
7. Biygautane M., Neesham C., Al-Yahya K.O. Institutional Entrepreneurship and Infrastructure Public-Private Partnership (PPP): Unpacking the Role of Social Actors in Implementing PPP Projects. Journal International of Project Management. 2019. Vol. 37. P. 192-219. doi.org/10.1016/j.ijproman.2018.12.005
8. Никифорук О. І., Стасюк О. М., Федяй Н. О. Соціально-економічні мультиплікативні ефекти від реалізації великих інфраструктурних проєктів для української економіки. Економіка України. 2023. № 5. С. 23-34. doi. org/10.15407/economyukr.2023.05.023
9. Engel E., Fischer R., Galetovic A. Public-Private Partnerships to Revamp U.S. Infrastructure. Washington. The Hamilton project. 2011. 30 p.
10. Бондар Н. М., Уманців В. Ю. Повоєнне відновлення економіки: взаємодія держави та приватного капіталу. Економічна теорія та право. 2023. №3. С. 6-21. doi.org/10.31359/2411-5584-2023-54-3-6
11. Дугінець Г., Колодко Н. Економічне відновлення та розвиток країн після збройних конфліктів: досвід для України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. №5. С. 46-65. doi.org/10.31617/3.2023(130)04
12. Kosova T., Smerichevskyi S., Antypenko N., Mykhalchenko O., Raicheva L. Innovative and Financial Modernization of Transportation System Based on International Technology Transfer. Eastern-

European Journal of Enterprise Technologies. 2023. №5. P. 47-56. doi.org/10.15587/1729-4061.2023.289101

References

1. Dutko N. G. (2020). Public-private partnership: development prospects. Investments: practice and experience. № 4. P. 109–114. doi.10.32702/2306-6814.2020.4.109

2. Kosovych B. (2020). Public-private partnership as one of the important tools for ensuring the goals of sustainable development. Economic analysis. Vol. 30. № 4. P. 51-59. doi.org/10.35774/econa2020.04.051

3. Bondar N. M. (2014). Development of transport infrastructure of Ukraine on the basis of public-private partnership: monograph. Kyiv: NTU, 336 p.

4. Toukola S., Ahola T., Ståhle M., Hällström A. (2023). The co-creation of value by public and private actors in the front end of urban development projects. International Journal of Project Management. Vol. 41. Iss. 8. 102542. doi.org/10.1016/j.ijproman.2023.102542

5. Martens J. (2020). The Role of Public and Private Actors and Means in Implementing the SDGs: Reclaiming the Public Policy Space for Sustainable Development and Human Rights. Interdisciplinary Studies in Human Rights. Vol. 5. P. 207-220. doi.org/10.1007/978-3-030-30469-0_12

6. Butenko N., Robins E. (2021). International Public Private Partnerships Experiences in Ports and Their Relation to Ukraine. Theoretical and Applied Issues of Economics. Jor. 43. P. 247-256. doi.org/10.17721/tppe.2021.43.24

7. Biygautane M., Neesham C., Al-Yahya K.O. (2019). Institutional Entrepreneurship and Infrastructure Public-Private Partnership (PPP): Unpacking the Role of Social Actors in Implementing PPP Projects. International Journal of Project Management. Vol. 37. P. 192-219. doi.org/10.1016/j.ijproman.2018.12.005

8. Nikyforuk O. I., Stasyuk O. M., Fedyai N. O. (2023). Socio-economic multiplier effects from the implementation of large infrastructure projects for the Ukrainian economy. Economy of Ukraine. № 5. P. 23-34. doi org/10.15407/economyukr.2023.05.023

9. Engel E., Fischer R., Galetovic A. (2011). Public-Private Partnerships to Revamp U.S. Infrastructure. Washington. The Hamilton project. 30 p.

10. Bondar N. M., Umantsiv V. Yu. (2023). Postwar recovery of the economy: interaction of the state and private capital. Economic theory and law. №. 3. P. 6–21. doi.org/10.31359/2411-5584-2023-54-3-6

11. Duginets G., Kolodko N. (2023). Economic recovery and development of countries after armed conflicts: experience for Ukraine. Foreign trade: economy, finance, law. № 5. P. 46-65. doi.org/10.31617/3.2023(130)04

12. Kosova T., Smerichevskyi S., Antypenko N., Mykhalchenko O., Raicheva L. (2023). Innovative and Financial Modernization of Transportation System Based on International Technology Transfer. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. № 5. 47-56. doi.org/10.15587/1729-4061.2023.289101

Umantsiv Vladyslav
Applicant for the educational-scientific degree
Doctor of Philosophy of specialty 051 «Economics»,
National Transport University

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE ECONOMY

The article considers the approaches of foreign and Ukrainian scholars to defining the content of public-private partnership. The main directions of influence of public-private partnership on the development of the national economy are highlighted. The role of the State in ensuring reliable functioning of infrastructure facilities is substantiated. The directions of using the forms of public-private partnership

in foreign countries are revealed. It is substantiated that in the face of significant restrictions, the state has a leading role in the restoration of the national economy.

It is established that public-private partnership is one of the main forms of socio-economic cooperation in the format of interaction between the state and private capital, which brings Ukraine closer to international standards, promotes the formation of social orientation of the economy and responsible governance in the context of ensuring sustainable development of the country. The foreign experience of implementing public-private partnership projects is systematized. Based on the study of foreign experience, the untapped potential of public-private partnership in Ukraine is identified.

The main potential reasons for the unsuccessful implementation of projects based on the principles of public-private partnership are identified. The manifestations of problematic aspects of interaction between the state and private capital are outlined It is established that when considering projects, governmental institutions should analyze potential measures designed to contribute to the most effective achievement of the defined goals in the process of implementing public-private partnerships. It is found that the implementation of many programs can be carried out only if the efforts of public institutions are combined with the potential and capabilities of private capital entities. The author proposes directions for intensifying the development of public-private partnership.

Keywords*: public-private partnership, state, private capital entities, projects. foreign experience.*